

Két jegyzet

VISSZHANG - LXIV. évfolyam, 35. szám, 2020. augusztus 28.

Berend T. Iván írásait mindig érdemes elolvasni, akár szikár, tudományos monográfiáról vagy tanulmányról, akár olvasmányos esszéről, publicisztikáról legyen szó. Igaz ez az akadémikus legutóbbi szövegére is (*Kicsordult a pohár, ÉS, 2020/34., aug. 19*).

A kitűnő esszé két gondolatot idéz fel bennem. Pályakezdő tanárként (vagyis nagyon régen) eltöprengtem azon, vajon mi az oka, hogy bár az amerikai polgárháború – épp az abolicionista Lincoln megválasztása miatt – már 1861-ben kitört, a fekete rabszolgákat mégis csak 1863-ban szabadították fel. A megoldás talán a következő. Amikor tizenegy déli állam kilépett az unióból, és megalapította a Konföderációt, három rabszolgatartó állam megmaradt az USA keretei között. Kezdetben a déli Konföderáció volt fölényben, mert ott az általános fegyverviselés miatt minden férfi potenciális katona, és a hadsereg élén azonnal tehetséges tábornok állt. Észak demográfiai és gazdasági fölénye csak fokozatos felülkerekedést íért, az első ökölcsapást ki kellett állni. A megfelelő északi hadvezért sem sikerült azonnal megtalálni. Így Észak egyszerűen nem tehetette meg, hogy három szövetséges államot az ellenség karjaiba kergessen. A másik egy apró korrekció. Szolón arkhón (sic!) persze nem a rabszolgaságot, hanem csupán az adósrabszolgaságot törölte el. Ezzel azt lehetett megakadályozni, hogy athéni polgárt saját állama – mert nem tudja adósságát fizetni – rabszolgává tegyen. Hadifogoly vagy vásárolt rabszolgák továbbra is voltak, sőt, arányuk, 150 évvel Szolón után, Periklész demokráciája idején az összlakosság egyharmadát tette ki – nagyjából ekkora a rabszolgák aránya az USA déli államaiban a XIX. század közepén is. Az ókorban vagy a középkorban a rabszolgaságot voltaképp sohasem törölték el. Más kérdés, hogy Európa nyugati, északi és középső részén az érett középkorra a rabszolgaság elsorvadt, de facto megszűnt, noha ilyen törvényt nem hoztak. (Orosz, arab és török területen ez a folyamat nem ment végbe, a jelenség tartósan fennmaradt.) Az újkorban újrakeletkező rabszolgaság egyébként Brazíliában, Zanzibáron és Romániában maradt fenn legtovább – legálisan. Mert illegális rabszolgaság, persze, sajnos, ma is van.